УДК 821.111:81'255.4:82-3

# СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ У РОМАНІ Д. БРАУНА «КОД ДА ВІНЧІ»

Мулік М.Ю., студент

*Запорізький національний університет*

Стаття присвячена проблемі перекладу культурно-маркованих одиниць. На основі аналізу перекладу роману Дена Брауна «Код да Вінчі» українською мовою розглядаються різні типи реалій і засоби, які використовуються для їх перекладу.

*Ключові слова: культурно-маркована одиниця, реалія, безеквівалентна лексика, слова-реалії,фонові знання,іншомовні вкраплювання, засоби перекладу.*

Мулик М.Ю. СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА РЕАЛИЙ В РОМАНЕ ДЭНА БРАУНА «КОД ДА ВИНЧИ» / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена проблеме культурно-маркированных единиц. На основе анализа перевода романа Дэна Брауна «Код да Винчи» на украинский язык рассматриваются разные типы реалий и способы, которые используются для их перевода.

*Ключевые слова: культурно-маркированное слово, реалия, безэквивалетная единица, слово-реалия, фоновые знания, иноязычные вкрапления, способы перевода.*

Mulik M.U. THE WAYS OF TRANSLATION OF CULTURE-BOUND WORDS IN DAN BROWN'S NOVEL "THE DA VINCI CODE" / Zaporizhzhya national university, Ukraine

This article is dedicated to the problem of translation cultural words. Based on the analysis of Dan Brown's "The Da Vinci Code" translation into Ukrainian, the author defines types of cultural words and considers the ways of their translation.

*Key words: culture-bound words, culture terms,cultural terms, realia, background knowledge, the ways of translation.*

У світі налагоджених комунікативних зв'язків з іншими країнами, необхідно знати і вивчати їхню культуру. Усі особливості народу та його країни знаходять відображення в його мові. Мова – це складова і одночасно дзеркало культури. Усі зміни, які відбуваються в суспільстві, негайно залишають свій слід у мові, у певних словах, які дослідники називають реаліями. Саме реалії містять у собі інформацію про країну, її звичаї та певні особливості побуту. Питання співвідношення культури та її відображення в мові завжди цікавили лінгвістів, а проблема перекладу культурно-маркованих слів є проблемою перекладознавства.

Актуальність теми запропонованої статті полягає в тому, що питання про природу, типи реалій, їх класифікацію, а також засоби, які застосовуються для їх перекладу, є відкритим та недостатньо вивченим. Роман Д. Брауна «Код да Вінчі» був об'єктом дослідження літературознавчого [1; 2; 3] і лінгвістичного характеру [4]. Останнім часом широкого розповсюдження набув етнографічний напрямок перекладознавства [5;6], який ґрунтується на думці Ж. Мунена, про те, що перекладач, який не виконує одночасно функції етнографа, не може повністю впоратись зі своїм завданням [7].

Говорячи про перекладача, Ю. Найда називав його "довіреною особою автора" [8,119], завдання якого полягає в максимальній передачі усіх особливостей тексту-оригіналу. Іншими словами, перекладач повинен не лише мати уяву про стиль автора, з твором якого він працює, але і бути компетентним у тих питаннях, яких торкається автор. Найчастіше автор торкається специфічних рис культури, побуту, які відбиваються в культурно-маркованих словах, або *реаліях*. Слід відмітити, що багато вітчизняних та зарубіжних дослідників розглядали та розглядають проблему подібних мовних одиниць та засобів їх перекладу. Це питання відобразилося в роботах англійського перекладознавця Мартіна Голмена [9,127]. Для позначення реалій англомовні дослідники вживають найчастіше терміни *cultural words* [10,12; 11,94-103] та *cultural terms* [12,75]; інші дослідники, наприклад, іспанський перекладознавець А. Караманіан використовує вираз *culture-bound words* або *culture words* [13].

Слід відзначити, що поняття перекладу реалій дещо неточне. Перекласти – це знайти відповідник у цільовій мові, але цього важко досягти, якщо в етнокультурі, матеріальній чи духовній, в історії носіїв мови оригіналу немає співвідносного поняття, явища або об'єкта. У випадку реалій треба говорити не про переклад у буквальному розумінні, а про вибір семантико-стилістичного відповідника або трансляційне перейменування реалій [14, 92].

Адекватно перекласти реалію досить складно, саме тому перекладач стикається з двома основними труднощами: відсутність у мові перекладу відповідника (еквівалента, аналога) через відсутність у носіїв цієї мови об'єкта (референта), який позначає реалія; необхідність, разом з предметним значенням (семантикою) реалії, передати колорит, національне та історичне забарвлення [15,80].

Проте відсутність точних або постійних лексичних відповідників тому чи іншому поняттю не означає неможливості передати його смисл у контексті, хоча б описово.

В історії кожної мови є випадки постійного оновлення словникового складу у зв'язку зі змінами в житті суспільства, з розвитком виробництва, культури та науки [16,137]. Прикладом цього є реалії в романі Д. Брауна «Код да Вінчі». Ще декілька років тому слово *laptop* можливо було перекласти тільки описово, тобто *«портативний комп'ютер»*, як це і зробив російський перекладач Н. Рейн [17,37], але поступово у вжиток ввійшло і слово *лептоп*, яке використано в українському перекладі А. Кам'янець [18,33].

Правильно передати визначення речей, про які йдеться в оригіналі, та образів, пов'язаних з ними, передбачає певні знання про ту дійсність, яка відображена в перекладному творі (незважаючи на те, отримані ці знання шляхом прямого знайомства з нею, чи взяті з книг чи інших джерел). У романі Дена Брауна «Код да Вінчі» йдеться про жорстокі злочини, саме тому автор використовує реалії, які пов'язані зі

— ***зброєю:***

«*The thirteen-round Heckler Koch USP 40* had been provided by the Teacher» [19,108]. ⟶ «Про *тринадцятизарядний геклер-і-кох USP 40* подбав про нього Учитель»[18,84];

— ***судовою системою, а також виконавчими відомствами:***

«*The Judicial Police*? The *DCPJ* was the rough equivalent of the *U.S. FBI*» [19,25]. ⟶ «*Судова поліція*? *Центральне управління судової поліції* – це приблизно те саме, що у *Сполучених Штатах ФБР*»[18,16];

— ***специфічними фактами історії:***

At least the truck would no longer look like a *Fourth of July* sparkler [19, 291]. ⟶ Принаймні, тепер броньовик не нагадуватиме феєрверк з нагоди *дня незалежності*[18,232];

— ***державним устроєм:***

*Chairman of the Conseil Constitutionnel* [19,392]⟶ *Голова Конституційної ради* [18,333];

— ***характерними предметами матеріальної культури***:

He turned and gazed tiredly into the *full-length mirror* across the room [19,22]. ⟶ Відвернувся і втомлено поглянув у *дзеркало, що займало всю протилежну стіну* [18,13].

— ***фольклорними поняттями***:

And Mr. Langdon's refusal to speak publicly about his unusual role in last year's *Vatican conclave* certainly wins him points on our intrigue-o-meter [19,23] ⟶ А відмова месьє Ленгдона розповісти пресі про свою незвичну роль у минулорічному *конклаві у Ватикані*, безперечно, додає йому балів [18,14].

Щоб правильно їх передати, перекладач повинен ознайомитись зі специфікою цієї сфери знань, які і в лінгвокраїнознавстві, і в порівняльному мовознавстві та теорії перекладу, називають фоновими («фонові знання»). Це сукупність уявлень про те, що складає реальний фон, на якому розгортається картина життя іншої країни, іншого народу [16,146].

Реалії в романі Дена Брауна відтворюють етнографічні особливості часового та просторового колориту. Письменник використовує іншомовні вкраплювання з інших мов, зокрема

***- французької:***

*la Guerre d'Algerie (фр.) - війна в Алжирі;*

***- італійської:***

*Benvenuto a Roma (італ.) - Ласкаво просимо до Рима;*

***- іспанської:***

*No hay problema (ісп.) – нічого;*

***- латини:***

*Castigo corpus meum (лат.)- Караю тіло своє.*

Залучення вказаних мов відіграє важливу роль у відтворенні атмосфери країни, певного прошарку людей. Дія твору проходить у Франції, тому автор уживає багато назв адміністративних одиниць і топонімів французькою мовою. Ми навіть зустрічаємо цілі абзаци, написані не англійською мовою. Такі відомості не завжди зрозумілі читачу, тому перекладач має передати зміст подібних вкраплювань у тексті або у виносці.

Реалії в романі Д. Брауна «Код да Вінчі» відіграють дуже важливу роль, і саме завдяки їм читач переноситься в атмосферу країн Франції та Великобританії; тому переклад реалій вимагає особливого підходу.

Різні дослідники пропонують різноманітні прийоми перекладу слів-реалій. Дослідник Фернандес виділяє такі способи перекладу: тлумачення, переписування, транскрипція, заміна, відновлення, опущення, додавання, перестановка, фонологічна заміна [20,44-57]. Найбільш поширеними засобами вважають транслітерацію, транскрипцію, калькування, описовий переклад, приблизний і трансформаційний перекладі. Саме такі засоби виділяє Л. С. Бархударов [21]. Зараз транслітерація і транскрипція при перекладі художньої літератури використовуються менше. Вони не розкривають значення лексичної одиниці читачу, який не знає іноземної мови, та без пояснень залишаються незрозумілими. Але незважаючи на це, у перекладі роману Дена Брауна ці засоби перекладу залишаються найпоширенішими. Транскрипція та транслітерація є переважними засобами для перекладу ономастичних реалій*: імен, прізвищ, прізвиськ, імен літературних героїв, назв творів, імен відомих людей, письменників, видатних осіб, топонімів, назв компаній, музеїв, ресторанів, магазинів, аеропортів та ін.*

Здебільшого **транскрипція** використовується для передачі власних імен, топонімів, назв засобів масової інформації, релігійних реалій, назв зброї.

Last month, much to Langdon's embarrassment, *Boston Magazine* … that made him the brunt of endless ribbing by his *Harvard* colleagues [19, 23]. ⟶ Минулого місяця журнал *«Бостон Мегезін»* залічив Ленґдона …він став об'єктом безкінечних книпів колег у Гарварді [18,13].

У цьому випадку для перекладу імені професора Ленґдона був використаний засіб транскрибування, цей же засіб послугував для перекладу назви журналу *Boston Magazine*, для перекладу назви навчального закладу Гарвард використана традиційна назва, зафіксована в словниках.

Транскрипція передає лише звукову форму та не передає значення. Так, для перекладу назви собору *Sacré-Coeur* російський перекладач використовує транскрипцію і перекладає його, як *собор Сакре-Кёр,* український перекладач використовує функціональний аналог, тобто перекладає, як *собор Серця Ісуса.*

**Транслітерація** використовується для перекладу реалій транспорту, релігії, ЗМІ, топонімів, реалій світу природи.

The collection was astonishing – a black *Ferrari*, a pristine *Rolls-Royce*, an antique *Astin Martin* sports coupe, a vintage *Porsche* 356 [19, 375]. ⟶ Колекція автомобілів вражала – чорний «Феррарі», новесенький блискучий «роллс-ройс», антикварний спортивний «астон-мартін», класичний «Порше-356» [18, 301].

У цьому випадку для перекладу назв автомобілів використовується засіб транслітерації, який і є єдино правильним.

У зв'язку з тим, що транслітерація передає тільки графічну форму слова, наприклад, для перекладу назви аеропорту в Римі - *Rome's Ciampino Charter Airport* було використано 2 засоби перекладу транслітерація та описовий переклад - *аеропорт Чампіно, звідки літають чартерні рейси.*

Для перекладу етнографічних реалій (побут, технічне обладнання, одяг) використовується **приблизний переклад.** Приблизний переклад – пошук найближчого за значенням відповідника в мові перекладу лексичної одиниці мови оригіналу, яка не має точних відповідників у мові перекладу [21,96-106]. Використання цього засобу зумовлене тим, що не завжди можна знайти відповідник в інших культурах. Vendors manned carts of *sandwiches* and mineral water [19,203]. ⟶ Працювали лотки з *канапками* й мінеральною водою [18,160]. Цей спосіб використовується досить ефективно, аналоги були підібрані вдало.

**Описовий переклад** розкриває значення лексичної одиниці мови оригіналу за допомогою розгорнутих словосполучень, які відзначають суттєві ознаки позначуваного даною лексичною одиницею явища. Наприклад, *full-length mirror* - дзеркало, що займало всю протилежну стіну. Цей спосіб вважається громіздким та неекономним. Часто перекладачі використовують два прийоми одночасно – транскрипцію або калькування та описовий переклад, який надається у виносці чи коментарі. Це дає можливість досягти стислості та економності засобів вираження.

**Калькування** – передача іншомовних реалій за допомогою заміни її складових частин – морфем чи слів з прямими лексичними відповідниками в мові перекладу. Наприклад, *the Dead Sea Scrolls - Сувої Мертвого моря* [19].

У деяких випадках перекладачу доводиться перебудовувати синтаксичну конструкцію речення, вживати лексичні заміни вихідного слова, тобто те, що називається лексико-граматичними перекладацькими трансформаціями. У таких випадках використовується **трансформаційний переклад**. Наприклад, неможливість перекласти дієслово *to bore* вимагає перебудови конструкції речення *The jacquard*

*bathrobe hanging on his bedpost bore the monogram[19,25]* ⟶ *На жакардовому халаті, перекинутому через спинку ліжка, він побачив монограму* [18,16].

Перекладознавець А.В. Федоров обгрунтовує використання, крім цих засобів, також **гіпонімічного перекладу**. Цей спосіб перекладу застосовувався переважно для передачі назв техніки, зброї.

The agent gave a dire sigh and slid a *Polaroid snapshot* through the narrow opening in the door [19,26]. ⟶

Поліцейський тяжко зітхнув і пропхав у щілину дверей *миттєвий знімок* [18,16].

На наш погляд, у цьому випадку можна було б уникнути гіпонімічного перекладу і перекласти, як «фотознімок, зроблений Полароїдом», бо зрозуміло, що саме ця марка фотоапарата дає змогу отримати миттєвий знімок.

Досить поширеним засобом перекладу є **функціональний аналог**. Він є зручним для передачі реалій-мір, коли вони створюють якісні уявлення, а також він є зручним, якщо в житті народу – носіїв мови, на яку перекладається текст, є подібні за змістом реалії.

Leaving the security chain in place, Langdon opened the door a *few inches* [19,25]. ⟶ Не знімаючи ланцюжка, Ленґдон *трохи* відхилив двері [18,16].

Також цей засіб використовувався для перекладу реалій релігії, ономастичних реалій, реалій адміністративних одиниць та державних інститутів.

When Langdon had first seen *The Little Mermaid*… [19, 350]. ⟶ Переглядаючи *«Русалочку»* вперше, Ленґдон… [18,281].

Виняткове використання тільки одного прийому при перекладі реалій може бути причиною неправильного сприйняття, перевантаження іншомовними словами, втрати національного колориту чи збіднення смислу; отже, доцільно використовувати декілька засобів для адекватного перекладу.

У зв'язку з тим, що кожен із засобів має позитивні та негативні якості, найбільш ефективним буде комбіноване використання цих засобів для перекладу культурно-маркованих слів. Наприклад, можливе комбінування транскрипції та описового перекладу, а також пояснення в коментарі.

Під час дослідження було відмічено, що переважними засобами перекладу реалій у романі Дена Брауна «Код да Вінчі» є транскрипція і транслітерація, які були використані для перекладу ономастичних реалій, які частіше за інших трапляються в романі. Часто перекладач застосовує функціональний аналог, якщо в житті нашого народу є подібні за змістом реалії.

Досить вдало були підібрані аналоги при приблизному перекладі. У цілому, реалії в романі перекладені без утрат для змісту.

Як перспектива подальшого дослідження вбачається аналіз перекладу роману Д. Брауна "Янголи та демони", який утворює єдиний концептуальний ланцюг з романом "Код да Вінчі", що допоможе виробити систему перекладу творів цього автора.

## ЛІТЕРАТУРА


1. Henry J. The Da Vinci Code: Resonating Postmodernity [Електронний ресурс] // Contemporary Novel Review. –2005. – September 13. Режим доступу: *http://www.ywamconnect.com/servlets/DocumentDownloadHandler/175711/31412/48918/DaVinci%20Code.pdf#search='The%20Da%20Vinci%20Code%3A%20Resonating%20Postmodernity*.
2. Бакалинский М. Л. Интерпретация системы образов и аллюзий в романе Д. Брауна "Код да Винчи" / М. Л. Бакалинский // Актуальні проблеми слов'янської філології. – Лінгвістика та літературознавство. – 2007. – Вип. XIII. – С. 162 – 173.
3. Бессараб О. В. Вплив концептів романів Дена Брауна "Ангели і демони" і "Код Да Вінчі" на формування патернів свідомості масового читача / О. В. Бессараб // Актуальні проблеми слов'янської філології. – Лінгвістика і літературознавство. — 2008. — Вип. XVII. — С. 362 - 368.
4. Рошенко Т. М. Роль метафори у розкритті когнітивного стилю Дена Брауна (на матеріалі романів "Angels and Demons", "The Da Vinci Code", "Deception Point", "Digital Fortress") / Т. М. Рошенко // Культура народов Причерноморья. – 2007. – 110. – Т.1. – С. 178 – 180.
5. Translating cultures. Perspectives on Translation and Anthropology [Ed. By Paula G. Ruben and Abraham Rosman]. – Oxford–N.Y.: Berg, 2003. – 289 p.
6. Bahadır Ş. Moving In-Between: The Interpreter as Ethnographer and the Interpreting-Researcher as Anthropologist / Ş. Bahadır // Meta: Journal des Traducterus. – 2004. – Vol. XLIX. – №. 4. – P. 805 – 821.
7. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction / G. Mounin. – Paris: Gallimard, 1973. – 296 p.

8. Найда Ю. К науке переводить / Ю. Найда // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М.: Международные отношения, 1978. – С. 114 – 137.

9. Holman M. L. N. Tolstoy's "Resurrection": Eighty years of translation into English / M. Holman // Slavonic and East – European Review. – 1983. – Vol. 61. – № 1. – P. 125 – 138.

10. Lyons J. Language, meaning and context / J. Lyons. – Bungay: Fontana, 1981. – 256 p.

11. Newmark P. A Textbook of Translation / P. Newmark. – Harlow, Essex: Longman, 2003. – 292 p.

12. Newmark P. Approaches to translation / P. Newmark. – Oxford: Prentice Hall, 1981. – 200 p.

13. Karamanian A. P. Translation and Culture / A. P. Karamanian [Ел. ресурс] // Translation Journal. – July 2002. – Vol. 6. – №. 1. – Режим доступу: http://accurapid.com/journal/19culture2.htm.

14. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львівському університеті, 1989. – 216 с.

15. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1986. – 416 с.

16. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) / А. В. Федоров. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1983. – 303 с.

17. Браун Д. Код да Винчи / пер. с англ.: Н. В. Рейн. – М.: АСТ, 2005. – 542 с.

18. Браун Д. Код да Вінчі / пер. з анг.: А. Камянець. – Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2006. – 480 с.

19. Brown D. The da Vinchi code / D. Brown. – Corgi Books, 2004. – 605 p.

20. Mizani S. Proper Names and Translation / S. Mizani // Translation Journal. – July 2008. – Vol. 12. – № 3. – http://accurapid.com/journal/45proper.htm.

21. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.

УДК 81'255.4:821.134.2

# ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ ОБРАЗНО-СМИСЛОВОЇ СТРУКТУРИ СОНЕТА ТА ЙОГО ІДЕЇ (НА МАТЕРІАЛІ СОНЕТА АНТОНІО МАЧАДО „LOS SUEÑOS DIALOGADOS. I" ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДІВ)

Омельченко Л.О., аспірант

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

У статті визначено, які зсуви в образній та смисловій структурі сонета відбуваються внаслідок лексичних та граматичних трансформацій і як вони впливають на формування ідеї в перекладі.

*Ключові слова: переклад, трансформації, образ, смисл, ідея.*

Омельченко Л.О. ПЕРЕДАЧА В ПЕРЕВОДЕ ОБРАЗНО-СМЫСЛОВОЙ СТРУКТУРЫ СОНЕТА И ЕГО ИДЕИ (НА МАТЕРИАЛЕ СОНЕТА АНТОНИО МАЧАДО „LOS SUEÑOS DIALOGADOS. I" И ЕГО ПЕРЕВОДОВ) / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

В статье определяется, какие изменения в образной и смысловой структуре сонета происходят вследствие использования лексических и грамматических трансформаций и как они влияют на формирования идеи в переводе.

*Ключевые слова: перевод, трансформации, образ, смысл, идея.*

Omelchenko L.O. TRANSFEARRING OF IMAGE AND SENSE STRUCTURE AND ITS IDEA IN TRANSLATION (BASED ON SONNET OF ANTONIO MACHADO „LOS SUEÑOS DIALOGADOS. I" AND ITS TRANSLATIONS / Kiev National Taras Shevchenko University, Ukraine

Displacements of image and sense structure are analyzed the consequence of lexical and grammatical transformations and their influence on the transferring of their idea of the original.

*Key words: translation, transformations, image, sense, idea.*

Дослідження художнього перекладу взагалі та поетичного перекладу зокрема – це безмежний океан, який не можливо вичерпати. Однією з важливих проблем поетичного перекладу є проблема художнього образу, який відкриває можливість інтегрального підходу до перекладознавчого аналізу. Це явище